Zbornik Epidemične bolezni v Istri v 19. in 20. stoletju – Le malattie epidemiche in Istria tra '800 e '900 – Zarazne bolesti u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća, ur. Ante Škrobonja, Koper: Histria Editiones, 2010., 191 str.

Zarazne bolesti u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća zbornik je radova s istoimenoga međunarodnoga znanstvenog skupa održanoga 6. listopada 2009. u Kopru u organizaciji Humanističkoga društva Histria. Prilog je to proučavanju socijalne povijesti istarskoga poluotoka temeljen na promjenama uzrokovanim širenjem zaraznih bolesti u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. U velikoj se mjeri radilo o teško izlječivim bolestima, koje su se u epidemijskim razmjerima javljale kao izravna posljedica ratnih (ne)prilika, učestalih migracija, malnutricije, nesređenih socijalnih prilika i općenito loših uvjeta života. Malarija, kuga, kolera i tuberkuloza su, prema navodima izlagača, bile među glavnim uzročnicima demografskih katastrofa u razmatranom vremenu. Spomenute su zaraze u prošlosti pogađale stanovništvo prvenstveno primorskih mjesta, koja su zbog geografskoga, društvenoga i gospodarskoga položaja bivala izloženija doticaju sa strancima. Pored istraživanja povijesne demografije, publikacija kroz interdisciplinaran pristup donosi saznanja iz medicine s namjerom da se objasni dvojak utjecaj koji su zarazne bolesti imale na "male" ljude, ali istovremeno i na opće socijalne i demografske prilike. Kroz deset znanstvenih članaka pružen je sustavan pregled dosadašnjih dosega različitih znanstvenih disciplina i različitih metodoloških škola na zadanu temu.

U predgovoru se čitateljstvu obratio odgovorni urednik edicije Dean Krmac (7), a u uvodnoj riječi glavni urednik Ante Škrobonja (9-10). Prvi dio zbornika bavi se problematikom zaraznih bolesti u 19. stoljeću, a sadrži pet članaka. Autorica prvoga rada, Zvonka Zupanič Slavec (Ljubljana), nastojala je pod naslovom "Epidemije in razvoj zdravstvene strategije proti njim skozi čas" (Epidemije i razvoj zdravstvene strategije za njihovo suzbijanje kroz vrijeme, 15-32) prikazati fenomen širenja zaraznih bolesti kroz prošlost te dinamiku njihova suzbijanja kroz razvoj institucija civilnoga društva. Rino Cigui (Brtonigla) obradio je temu "«Febbre maligna con accidenti di petecchie». Alcune considerazioni sulla carestia e sull' epidemia di tifo petecchiale in Istria nel 1817." ("Febbre maligna con accidenti di petecchie". Neki pogledi na glad, nestašice i epidemiju pjegavoga tifusa godine 1817. u Istri, 33-48) skrećući njome pažnju na probleme s kojima se susretalo stanovništvo Istre u gladnim godinama 1815. – 1817. Zbog pada imuniteta, među stanovništvom

se infekcija širila brže no inače pa je to neminovno za sobom vuklo veću stopu smrtnosti uzrokovanu od *febbre maligna* i trbušnim tifusom.

Urška Železnik (Kopar) problematizirala je izbijanje epidemije kolere u Kopru i okolici od 30-ih do 80-ih godina 19. stoljeća u radu "Kolera in urbano prebivalstvo: Koper in obalna mesta v 19. stoletju" (Kolera i urbano stanovništvo: Kopar i obalna mjesta u 19. stoljeću, 49-68). Članak analizira liječnička izvješća i matične knjige, pomoću kojih je autorica rekonstruirala strukture oboljele populacije uz zaključak o koleri kao "tipičnoj" urbanoj bolesti na Koparštini.

Amir Muzur (Rijeka) u članku "Istarski sveti Rok: od zaštitnika od kuge do zaštitnika od kolere" (69-78) iznosi zapažanje o dvostrukoj "ulozi" kršćanskoga sveca, prvobitno zaštitnika od kuge, koji pod utjecajem stalnih epidemija postaje i zaštitnikom od kolere u Istri. O njoj kaže: "Izgleda da se kolera u Istri pojavila po prvi puta potkraj drugog pandemijskog vala, oko 1836. godine. (...) Premda su i prve dvije epidemije kolere u Istri, 1836. i 1849., odnijele u nekim krajevima značajan broj žrtava, treća istarska epidemija, ljeti 1855., koja se poklapa s trećim pandemijskim valom, bila je daleko najpogubnija. Te je godine u Buzeštini zarazi podleglo 247 ljudi, u Puli 118, Labinu 37, (...) a u Rijeci svaki dvadeseti stanovnik."

Euro Ponte (Trst) napisao je rad "Il colera del 1886 a Muggia" (Kolera godine 1886. u Miljama, 79-88), u kojem iznosi svoja zapažanja o izbijanju zaraznih bolesti i epidemija u Miljama, s posebnim osvrtom na 1886. godinu. Nadalje se u radu osvrće na karakteristike te bolesti i donosi usporedbu broja oboljelih i umrlih sa susjednim Trstom, nakon čega daje zaključna razmatranja.

Drugi dio zbornika posvećen je radovima koji obrađuju zarazne bolesti u Istri u 20. stoljeću. Robert Matijašić (Pula) se u radu "Malarija u južnoj Istri prema objavljenim tekstovima Bernarda Schiavuzzija" (91-104) pozabavio profesionalnim opusom ovoga liječnika, povjesničara i arheologa, s posebnim osvrtom na njegova nastojanja u prosvjećivanju pučanstva putem tiskanih brošura te korištenja raznih metoda za suzbijanje epidemija malarije. O lokaliziranju ove bolesti autor kaže: "Po Schiavuzzijevim sažetcima izvještaja općinskih liječnika vidimo da se malarija javljala većim ili manjim intenzitetom u cijeloj Istri, ali on te podatke o incidenciji povezuje s površinskim vodama (lokve i močvare). Tako npr. spominje da se u Vodnjanu malarija javlja sporadično, ali dobiva endemski oblik na Roveriji, u Krnici, Prodolu

i Marčani. U Pazinu je rijetka, ali česta je oko Čepića, Tupljaka i Pazinskih Novaki. U Boljunu je rijetka, ali česta je u Borutu, Letaju i Šušnjevici."

U članku "Španjolska gripa u južnoj Istri – osvrt na Marčanu" (105-112) Iva Milovan (Fažana) osvrnula se na probleme stanovništva južnoga dijela poluotoka s izbijanjem španjolske gripe nakon Prvoga svjetskog rata. U tekstu preispituje odnos umrlih i preživjelih na temelju matičnih knjiga iz 1918. i bolničkoga registra Opće bolnice Pula.

Rad pod naslovom "Pomor od tuberkuloze u Istri između 1918. i 1935. godine – osvrt na statistička i analitička izvješća istarskih liječnika" (113-140) potpisuje Milan Radošević (Pula). Obavio je analizu stope mortaliteta u Istri u naznačenom razdoblju koristeći se izvješćima istarskih liječnika s fokusom na listine dr. Gioseffija, te je nastojao objasniti zbog čega je poluotok sve do sredine 30-ih godina prednjačio u Kraljevini Italiji po smrtnosti od tuberkuloze. Deborah Rogoznica (Kopar) i Dean Krmac (Kopar) obradili su temu "Tuberkuloza na koprskem območju po drugi svetovni vojni s posebnim poudarkom na migraciji prebivalstva" (Tuberkuloza na koparskom području poslije Drugoga svjetskog rata s posebnim naglaskom na migracije stanovništva, 141-166). Konzultirajući veću količinu arhivskoga materijala i literature pojašnjavaju strukturu i razvoj zdravstvenoga sustava u vezi s pojavom tuberkuloze i fenomena migracija nakon Drugoga svjetskog rata na Koparštini. Autori su kao prijelomne godine u suzbijanju ove zaraze označili kraj 1950-ih i početak 1960-ih godina kada je, ponajviše zaslugom Ivana Kastelica, voditelja antituberkuloznoga dispanzera u Kopru, ona postala terapeutski savladiva bolest.

Posljednji rad, "Bruceloza u Istri u 20. stoljeću" (167-182), djelo je Edija Terlevića (Pula). Autor podsjeća na pojavu ove bolesti u Istri prvi put od 1944. do 1954. godine, kada je "uvezena" iz zapadnih europskih zemalja i zarazila 473 osobe. Spominje i gotovo minorni slučaj iz 1990. sa svega osmero zaraženih. U oba je slučaja uz goleme troškove epidemija uspješno otklonjena.

Svi radovi objavljeni u zborniku dvostruko su recenzirani. Svaki članak ima sažetke na slovenskom ili hrvatskom te talijanskom jeziku, a na kraju sveska priložene su kratke biografije autora članaka. Izdanje je opremljeno s tridesetak fotografija i drugih ilustracija. Publikacija je otisnuta u nakladi od 300 primjeraka krajem 2010. godine.

Ivan Žagar